

Тульчинська С.О.
к.е.н., доц. НТУУ «КПІ»

Тульчинський Р.В.
к.е.н., доцент МНТУ ім. академіка Ю. Бугая

ПРОТИРІЧЧЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У статті аналізується сучасний стан надходжень іноземних інвестицій в Україну за регіонами та галузями. Визначаються чинники, які стримують вкладення іноземного капіталу в українську економіку, а також протиріччя залучення іноземних інвестицій в Україну, у тому числі і у науково-технологічну сферу.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, міжнародне наукове співробітництво

Вступ. Зростання ролі науки й техніки як одного з фундаментальних факторів становлення глобальної економіки в сучасних умовах визначається не лише внутрішніми потребами окремих країн, а й тими якісними змінами у продуктивних силах світового співтовариства, які знаменують комплексне використання новітніх науково-технічних досягнень, широкомасштабну перебудову технічної бази певних галузей і секторів суспільного виробництва. Ці процеси спричиняють і спричинятимуть у майбутньому серйозні зміни у міжнародному поділі праці та впливатимуть на внутрішній розвиток країн світу.

Дослідженням іноземних інвестицій займалися такі провідні вчені, як: В. Борщевський, Г. Вербицька, Н. Вознесенська, Т. Гринів, А. Дука, С. Захарін, Ю. Макогон, А. Пересада, В. Стадник, С. Тесля, О. Федоренко, С. Чапран та інші, але при цьому питання протиріччя іноземного інвестування залишається недостатньо розглянутим та вирішеним.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз стану надходжень іноземних інвестицій в Україну, у тому числі за галузями та регіонами країни. А також визначення протиріччя іноземного інвестування, у тому числі в наукову сферу.

Результати дослідження. Питання використання можливостей фінансової глобалізації у спосіб залучення зовнішніх інвестицій для України має виключне значення внаслідок нестачі внутрішніх фінансових ресурсів для вирішення економічних і соціальних проблем. У Законі України «Про режим іноземного інвестування» іноземні інвестиції визначаються як всі види цінностей, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до чинного законодавства України [4].

Розвиток економіки України при виході з економічної кризи постає перед двома найважливішими реаліями: з потреб і тенденцій розвитку

міжнародної економіки та з рівня розвитку й структури національної економіки. За підсумками 2011 року ми бачимо, що основними напрямками залучення інвестицій, передбаченими проектами, стали такі галузі промисловості, як хімічна – 17 %, харчова, транспорт і зв'язок – 12 %, металургійна – 9 % (рис. 1.).

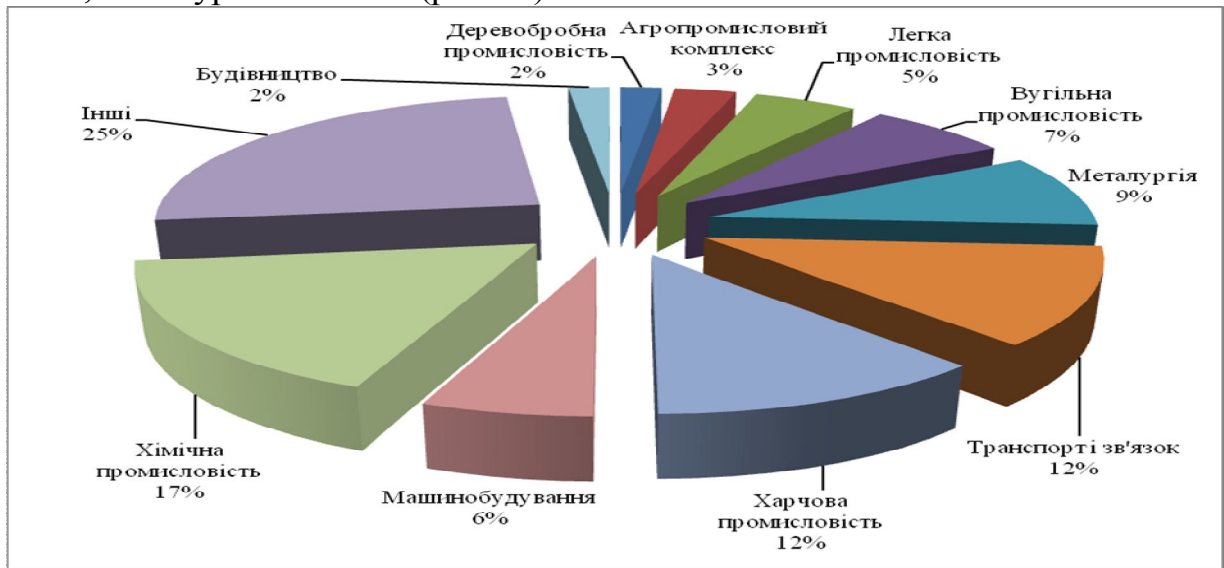

Рис. 1. Структура надходжень іноземних інвестицій за видами економічної діяльності на початок 2012 року [8]

Варто зазначити, що світова фінансова криза особливо позначилась на обсягах надходжень прямих іноземних інвестицій. У IV кварталі 2008 року чистий притік інвестицій склав всього 934,0 млн. дол. США, що у 3,5 рази менше, ніж у середньому за три попередні квартали 2008 року. Проте, незважаючи на кризу, фінансовий сектор залишається найпривабливішим для внутрішньодержавних інвесторів, а особливо для іноземних, адже його частка у прирості прямих іноземних інвестицій за 2008 рік оцінена у 69,2 % у порівнянні з 38,0 % за 2007 рік.

Інвестиції досить нерівномірно розподіляються по регіонах України. На рис. 2. наведена структура розподілу інвестицій в економіку України по регіонам. Отже, чільні місця за обсягом інвестування посіли підприємства м. Києва – 2123,4 млн. дол. США (31,9 % до загального обсягу, 3768 підприємств), Дніпропетровської – 598,4 млн. дол. США (9,0 %, 640 підприємств) та Київської області – 473,7 млн. дол. США (7,1 %, 331 підприємств). Це пояснюється галузевою різноманітністю промисловості регіонів України.

Обсяг унесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 31 грудня 2012р. становив 49362,3 млн. дол. США, що на 10,2 % більше обсягів інвестицій на початок 2012 р., та в розрахунку на одну особу становив 1084,3 дол. З країн ЄС унесено 39411,2 млн. дол. інвестицій (79,9 % загального обсягу акціонерного капіталу), із країн СНД – 4011,3 млн. дол. (8,1 %), з інших країн світу – 5939,8 млн. дол. (12,0 %).

Інвестиції надійшли зі 128 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає більше 83 % загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 12645,5 млн. дол., Німеччина – 7386,4 млн. дол., Нідерланди – 4822,8 млн. дол., Російська Федерація – 3594,5 млн. дол., Австрія – 3423,1 млн. дол., Велика Британія – 2508,2 млн. дол., Франція – 2230,7 млн. дол., Швеція – 1744,0 млн. дол., Віргінські Острови (Британія) – 1607,0 млн. дол. та США – 1043,1 млн. дол.

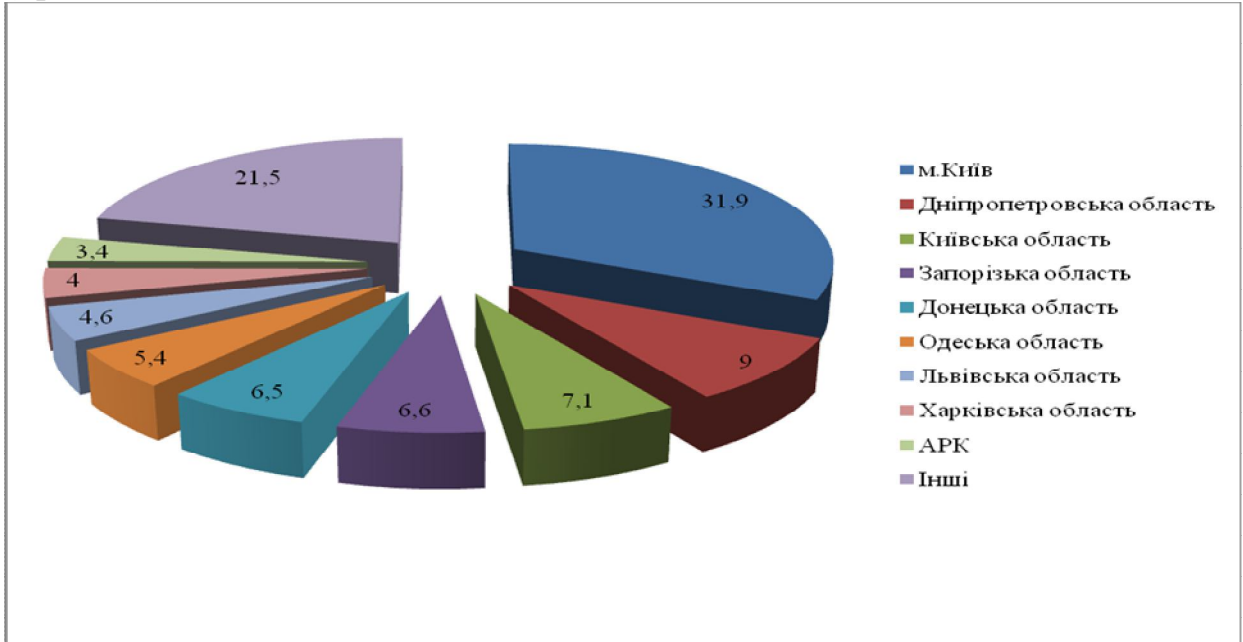

Рис. 2. Структура розподілу інвестицій в економіку України по регіонам на початок 2012 року [8]

Розподіл прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в Україну за основними країнами-інвесторами у 2011 – 2012 рр. представлена на рис. 3.

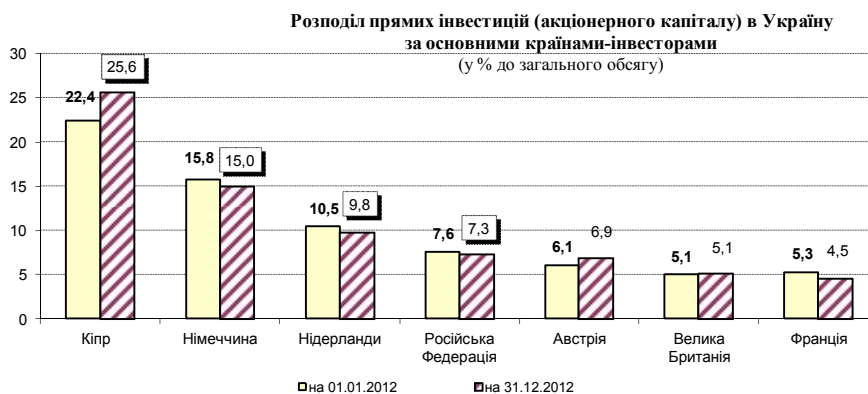

Рис. 3. Прямі інвестиції в основний капітал в 2011 – 2012 рр., у % [7; 8]

Разом з тим необхідно зазначити, що існують чинники, які стримують вкладення іноземного капіталу в українську економіку:

- недосконалість нормативно-правової бази щодо захисту інвесторів і капіталів як іноземних, так і вітчизняних;
- нестабільність економічної та політичної ситуації в країні, а відповідно, й у регіонах;
- відсутність довгострокової виваженої політики держави щодо залучення прямих іноземних інвестицій та створення сприятливих умов для їхнього ефективного використання;
- високий рівень корумпованості вітчизняної економіки й ризику підприємницької діяльності;
- відсутність розвинутого фондового ринку;
- недостатня поінформованість іноземних інвесторів про Україну та її економічний і науково-технічний потенціал та ін.

Міжнародне науково співробітництво повинно враховувати особливу природну специфіку науки як сфери людської діяльності, завдяки чому наукова діяльність та її результати мають інтернаціональний характер. Наукові знання відрізняються від традиційних матеріальних товарів тим, що вони розподіляються між споживачами без втрат початкової вартості для їх виробників, трансфер знань між країнами докорінно відрізняється від переміщення матеріальних та фінансових ресурсів і до того ж цей процес неможливо контролювати традиційними митними, прикордонними й іншими засобами.

У результаті здійснених зарубіжними вченими досліджень було отримано висновок, що сектори з вищими рівнями іноземної участі мають вищу продуктивність або кращі темпи зростання продуктивності, чи те й інше одночасно [5, с. 101]. Іншим підтвердженням важливої ролі прямих іноземних інвестицій в міжнародній передачі технологій є їхній міжгалузевий розподіл: транснаціональні фірми концентруються в галузях з високим рівнем НДДКР щодо обсягів продажів і з високою часткою технічного й творчого персоналу. По суті, транснаціональні компанії в основному використовують нематеріальні активи і передові технології для успішної конкуренції з місцевими підприємствами.

Однак серед дослідників немає консенсусу думок щодо доцільності залучення іноземних інвестицій у національну економіку, оскільки політика іноземного інвестування, крім очевидних переваг, має певні недоліки. Деякі науковці небезпідставно вважають, що іноземні інвестори використовують у свої інтересах можливість тих країн, що інвестуються і не зацікавлені в тому, щоб вони стали конкурентами країнам – інвесторам.

Разом з тим при грамотному використанні залучених іноземних ресурсів їх можливості важко переоцінити. Адже практика економічної діяльності низки країн показує, що цілком імовірно у відносно недовгі тимчасові терміни перетворити економіку країни, що залучає іноземні інвестиції, у вигідному перш за все для неї самої ракурсі. Необхідною

умовою є достатньо жорсткий контроль держави в рамках чіткої, продуманої системної стратегії регулювання інвестиційної сфери. Іноземні інвестиції можуть і повинні широко використовуватися в українській економіці, але тільки в тому випадку, якщо вони відповідатимуть національним інтересам держави [6, с. 37].

Здебільшого потоки іноземного інвестування в економіку України формуються стихійно, сфери вкладення та ступінь міжгалузевої ентропії свого капіталу зарубіжні інвестори визначають самі. Внаслідок цього основними реципієнтами прямих іноземних інвестицій з боку іноземних держав стають підприємства харчової та легкої промисловості, оскільки іноземні інвестори зацікавлені у швидкому одержанні прибутку, а не у вкладенні коштів у ризикові інноваційні проекти, які можуть бути прибутковими тільки у довгостроковій перспективі. Поза межами іноземних інвесторів залишаються високотехнологічні галузі, наука, освіта. Мало сподівань залишається на сприяння іноземних інвесторів впровадженню результатів українських досліджень і розробок на малих підприємствах [1, с. 46]. У випадках, коли інвестиції спрямовуються у наукові дослідження і технологічні розробки, іноземні інвестори воліють виконувати їх без залучення інтелектуального потенціалу України, оскільки у вітчизняному законодавстві немає норм, які б зобов'язували іноземних інвесторів залучати національний інтелектуальний потенціал при освоєнні інвестицій.

Обсяги централізованих ресурсів у розпорядженні уряду і регіональної влади в Україні явно недостатні для фінансування масштабної інноваційної структурної перебудови економіки. Тому враховуючи також галузеву реформованість господарського комплексу, проблеми реформування економіки логічно було б пов'язати з потужним потенціалом західних інвесторів. Але негативна ділова репутація, недостатні гарантії від комерційних та інших ризиків, незначна частка власного капіталу в інноваційній модернізації економіки поки що скоріше віддаляють перспективи отримання зарубіжних кредитів у значних масштабах.

Оцінюючи реальне становище і перспективи міжнародного науково-технологічного співробітництва, вітчизняні економісти вважають, що іноземні інвестиції не тільки не можуть стати визначальними у структурі кумулятивного інвестування, але й взяти на себе функцію стартового прискорювача у його накопиченні [10, с. 104-105]. Світовий досвід також підтверджує, що позитивний вплив іноземного капіталу на економічне зростання був сильнішим у тих країнах, які здійснювали політику експортоорієнтації, а не імпортозаміщення. Як правило, іноземні капітали були продуктивнішими за умови, коли країна-реципієнт уже мала мінімальний пороговий запас людського капіталу [3, с. 104].

Водночас проникнення до національної економіки іноземного капіталу може спричинити неоднозначні економічні наслідки:

- посилити залежність країни-реципієнта від ТНК, витіснити товари національного виробництва з ринку;
- збільшити імпортозалежність економіки від розвинутих країн;
- посилити контроль над підприємствами – конкурентами з метою їх банкрутства чи згортання науково-технічних робіт і переведення їх за кордон і т.п.

Таким чином, поєднання підвищеної потреби залучення іноземного капіталу з реальною небезпекою використання іноземних інвестицій як фактора послаблення економічної незалежності України є основним протиріччям даного процесу.

Висновки. Отже, у цілому статистичні дані та міжнародна інвестиційна позиція України свідчать, що Україна залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є достатньо інтегрованою у світове господарство і порушення макростабільності на зовнішніх ринках має свій відголос в Україні.

У цілому слід зазначити, що Україна поки що знаходиться осторонь основних міжнародних інвестиційних потоків, а зарубіжне інвестування спрямовується у низькотехнологічні галузі економіки, відсоток вкладень у наукове обслуговування мізерний. Тому іноземні інвестиції в Україні не стали фактором структурної перебудови, а внутрішніх ресурсів для неї явно недостатньо.

Проведене дослідження доводить, що світова фінансова криза особливо позначилась на обсягах надходжень прямих іноземних інвестицій. Проте, незважаючи на кризу, фінансовий сектор залишається найпривабливішим для внутрішньодержавних інвесторів, а особливо для іноземних. Аналіз показав, що інвестиції досить нерівномірно розподіляються по регіонах України, це пояснюється галузевою різноманітністю промисловості регіонів України. У розподілі інвестицій в основний капітал за регіонами країни зберігається надмірна диференціація, інвестиції, в основному, сконцентровано у тих регіонах, де є можливість швидкої окупності таких вкладень. До них належать регіони з високою концентрацією важкої індустрії та регіони з рекреаційним потенціалом, зокрема: м. Київ, Донецька, Дніпропетровська, Харківська, Одеська, Львівська, Київська, Луганська, Запорізька області, АР Крим.

Аналізуючи структуру іноземних інвестицій освідчить, що майже третину всіх інвесторів складають офшори, які являють собою український капітал, який повертається в країну, тобто капітал потенційних інвесторів. Україна потенційно може бути однією з провідних країн по залученню іноземних інвестицій, цьому сприяє її внутрішній ринок, порівняно кваліфікована і водночас дешева робоча сила, значний науково-технічний потенціал, великі природні ресурси та наявність інфраструктури, хоч і недостатньо розвиненої. Але існує необхідність підвищення інвестиційної привабливості України за допомогою проведення державної політики в сфері регулювання інвестиційної діяльності і надалі.

Список використаних джерел

1. Александрова В. П. Економіка знань та її перспективи для України / В. П. Александрова. – К.: Ін-т екон. прогнозув. НАН України, 2004. – 161 с.
2. Базилевич В. Д., Ільїн В. В. Інтелектуальна власність: креатини метафізичного пошуку / В. Д. Базилевич, В. В. Ільїн – К.: Знання, 2008. – 687 с.
3. Головінов О. М. Держава у ринковому середовищі: питання теорії: Монографія / О. М. Головінов. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. – 279 с.
4. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993 р. № 3688-XII.
5. Ляшенко О. М. Моделі кластеризації та трансферу технологій в умовах глобального середовища: Монографія / О. М. Ляшенко. – Тернопіль: економічна думка, 2007. – 366 с.
6. Пабат А. Економічні інноваційні чинники розвитку національного енергетичного комплексу / А. Пабат // Економіст. – 2007. – № 2. – С. 36-38.
7. Регіони України [Стат. зб.] Ч. I / [за ред. О. Г. Осауленка]. – К.: Держстат. України, 2012. – 358 с.
8. Регіони України [Стат. зб.] Ч. I / [за ред. О. Г. Осауленка]. – К.: Держстат. України, 2013. – 387 с.
9. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія. / За ред. З. С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.
10. Трансформація економік у глобальному економічному середовищі / За ред. І. Ф. Комарницького. – Чернівці: Рута, 2006. – 272 с.

Тульчинская С.А.

к.э.н., доц. НТУУ «КПИ»

Тульчинский Р.В.

к.э.н., доцент МНТУ им. академика Ю. Бугая

**ПРОТИВОРЕЧІЯ ПРИВЛЕЧЕННЯ ІНОСТРАННИХ
ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ**

В статтє аналізується сучасне состояние поступлений іностранных инвестиций в Украине по регионам и отраслям. Определяются факторы, сдерживающие вложения иностранного капитала в украинскую экономику, а также противоречия привлечения иностранных инвестиций в Украину, в том числе и в научно-технологическую сферу.

Ключевые слова: инвестиции, иностранные инвестиции, международное научное сотрудничество.

Tulchinska S.A., Tulchinskiy R.V.

**CONTROVERSY ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT IN
UKRAINE**

The article analyzes the current state of foreign investment in Ukraine by region and industry. The factors hindering foreign capital investments in the Ukrainian economy, as well as the contradictions of attracting foreign investment to Ukraine, including in scientific and technological sphere.

Keywords: investment, foreign investment, international scientific cooperation
